

**ИКОНОМИЧЕСКИ
И СОЦИАЛЕН
СЪВЕТ**

С Т А Н О В И Щ Е

на тема

**„Дигитална България: политики, мерки и
предизвикателства“**

(разработено по собствена инициатива)

**София
юли 2023 г.**

Икономическият и социален съвет на Република България включи в Плана за дейността си през 2023 г. разработване на становище на тема: „Дигитална България: политики, мерки и предизвикателства“. Разработването на становището бе разпределено на Комисията по икономическа политика /КИП/ и Комисията по устойчиво развитие, селско стопанство, околна среда и регионални политики /КУРССОСРП/.

Становището е изготвено по собствена инициатива на Икономическия и социален съвет. То е продължение и развитие на становището на тема: „Дигитална трансформация в България – предизвикателства и възможности в контекста на дигиталното бъдеще на Европа“¹ на Икономическия и социален съвет от 2020 г.

Комисиите проведоха две заседания на 12 и 26 юни 2023 г., като приеха проекта на становище.

За докладчици бяха определени Атанас Темелков - член на ИСС от група I, Веселин Митов – член на ИСС от група II.

На пленарна сесия от 20 юли 2023 г., Икономическият и социален съвет прие настоящото становище.

¹ <https://esc.bg/wp-content/uploads/2021/01/opinion-esc-3-69-2020-bg-2.pdf>

Използвани съкращения

АИС	Административна информационна система
БАН	Българска академия на науките
БВП	Брутен вътрешен продукт
ДАЕУ	Държавна агенция за електронно управление
ЕК	Европейска комисия
ЕП	Европейски парламент
ЕС	Европейски съюз
ИСС	Икономически и социален съвет
ИКТ	Информационни и комуникационни технологии
КЕЦИ	Консорциум за европейска цифрова инфраструктура
МСП	Малки и средни предприятия
ООН	Организация на обединените нации
AI	Artificial Intelligence. Изкуствен интелект - ИИ
AR	Augmented Reality. Разширена реалност
BI	Business Intelligence. Бизнес анализи
CMS	Content Management Systems. Системи за управление на съдържание
CRM	Customer/Citizen Relationship Management. Управление на взаимоотношенията с клиенти/граждани
DESI	Digital Economy and Society Index. Индекс за навлизането на дигиталните технологии в икономиката и обществото. Обобщава показатели за цифровото представяне на Европа и проследява напредъка на страните от ЕС
eID	Електронен идентификатор
ERP	Enterprise Resource Planning. Управление на фирмените ресурси

ESG	Environmental, Social and Governance. ESG е рамка, използвана за оценка на бизнес практиките и представянето на организацията по различни въпроси, свързани с устойчивостта и етиката. ESG също така предоставя начин за измерване на бизнес рисковете и възможностите в тези области
HPC	High Performance Computing. Високопроизводителни изчисления
LLL	Life Long Learning. Учене през целия живот
ML	Machine Learning. Машинно обучение
PISA	Programme for International Student Assessment. Международна програма за оценка на ученици
SCM	Supply Chain Management. Управление на веригите за доставки
Spin-off	или spinoff ² . Спин-оф. Спинофът е нова и отделна компания, която се създава, когато компанията майка разпредели акции или дялове в ново дъщерно дружество или бизнес подразделение на компанията майка
VR	Virtual Reality. Виртуална реалност

Забележка: Съгласно становище на Института по български език на БАН, термините „цифрово“ и „дигитално“ са синоними. Двете понятия се използват като синоними и в европейските актове, публикувани в „Официален вестник“ на ЕС (напр. „цифрови/дигитални умения“, „цифрова/дигитална трансформация“, „цифрова/дигитална инфраструктура“, „цифрови/дигитални технологии“ и мн. др.). Поради това в текста са използвани и двата термина.

² <https://www.merriam-webster.com/dictionary/spin-off>

При изготвяне на становището са използвани следните дефиниции:

Дигитална трансформация - съвкупност от дейности и процеси (политики, стратегии, планове, правила и др.) по въвеждане на информационни и телекомуникационни технологии във всички области на социално-икономическия живот, събиращи, съхраняващи, обработващи, предоставящи, в това число и в отворен формат, данни, информация и знания с цел повишаване ефективността на управлението и производителността, подобряване на бизнес средата, както и на условията за труд и живот.

- В процеса на дигитална трансформация ясно се разграничават четири основни елемента: нормативна рамка (закони, наредби, правила, стандарти), взаимодействие между участниците, ресурси (финансови, човешки, ИКТ, и др.) и обществени отношения.

- Ключова е ролята на държавното управление по отношение на определянето на приоритетните насоки за развитие, свързани с дигиталната трансформация и създаването чрез нея технологични средства и данни, както и на гъвкавото и навременно нормативно регулиране на тяхното използване от обществото.

- **Индустрия 4.0** – отнася се до използването на най-новите и често взаимосвързани дигитални технологии, които позволяват нови и по-ефективни процеси и които в някои случаи водят до създаването на нови стоки и услуги. Индустрия 4.0 включва група бързи дигитални трансформации в проектирането, производството, експлоатацията и обслужването на производствени системи и продукти. Развитието на Индустрия 4.0 зависи от редица нови и технологични разработки като: прилагането на информационни и комуникационни технологии (ИКТ) в производствения процес; изкуствен интелект; интернет на нещата; дигитални системи за наблюдение и контрол на физически процеси и системи; индустриална роботика; мрежови комуникации; събиране и обработка на големи масиви от данни; изчисления в облак и др.

- **Индустрия 5.0**³ - допълва съществуващия подход „Индустрия 4.0“, като специално поставя научните изследвания и иновациите в услуга на прехода към устойчива, ориентирана към човека европейска индустрия.

³ Industry 5.0 https://research-and-innovation.ec.europa.eu/research-area/industrial-research-and-innovation/industry-50_en

- **Индустрия 6.0**⁴ - всеобхватно, управлявано от клиента, виртуализирано, стабилно производство. Характеризира се, от една страна, с фокус върху клиента, силно персонализиран дизайн на продукта и размер на производствена партида от 1 бройка, от друга страна, чрез хиперсвързаност на производители с динамични вериги за доставки, където данните протичат между домейни.

- **индекс за навлизането на дигиталните технологии в икономиката и обществото**, или DESI⁵ - означава годишен набор от показатели за анализи и измерване, въз основа на които Европейската комисия следи цялостното дигитално представяне на Съюза и държавите членки в няколко измерения на политиката, включително техния напредък по отношение на дигиталните цели.

- **цифров интензитет**⁶ - означава общата стойност, определена за дадено предприятие въз основа на броя на технологиите, използвани от него, спрямо набор от показатели за различни технологии.

- **ключови публични услуги**⁶ - означава основни услуги, предоставяни от публични субекти на физически лица при важни събития от техния живот и на юридически лица в техния професионален жизнен цикъл.

- **задълбочени цифрови умения**⁶ - означава умения и професионални компетентности, които изискват познания и опит, необходими за разбиране, проектиране, разработване, управление, тестване, внедряване, използване и поддръжка на дигитални технологии, продукти и услуги.

- **основно цифрово умение**⁶ - означава способността да се извършва с дигитални средства най-малко една дейност, свързана със следните области: информация, комуникация и сътрудничество, създаване на съдържание, безопасност и лични данни и решаване на проблеми.

- **дигитално неравенство**⁶ - неравенството в достъпа на гражданите до технологиите и информационните ресурси. То се отнася както до възможностите за

⁴ https://www.alliedict.fi/wp-content/uploads/2021/08/Industry-X-White-Paper-3.5.2021_Final.pdf

⁵ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi>

⁶ Decision (EU) 2022/2481 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 establishing the Digital Decade Policy Programme 2030 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32022D2481&qid=1684241796421>

достъп до информационни и комуникационни технологии, така и до базовия достъп и използването на интернет.

- **малко или средно предприятие (МСП⁷)** - означава:
- **малко предприятие:** предприятие с по-малко от 50 служители и с годишен оборот или баланс, не по-голям от 10 милиона евро;
- **средно предприятие:** предприятие с по-малко от 250 служители и с годишен оборот, не по-голям от 50 милиона евро, или годишен баланс, не по-голям от 43 милиона евро.

⁷ <https://eur-lex.europa.eu/BG/legal-content/summary/micro-small-and-medium-sized-enterprises-definition-and-scope.html>

1. ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ

1.1 ИСС счита, че дигиталната трансформация и отражението ѝ върху всички обществени процеси в България са въпрос от стратегическо значение за разгръщането на икономическия потенциал на страната, подобряването на условията на труд и качеството на живот. Демографската криза и качеството на образованието на населението представляват значителен риск за успешна дигитална трансформация.

1.2 ИСС е убеден, че в новите условия на глобална конкуренция Европейският съюз (ЕС) и България имат всички шансове да бъдат модел за модерно, устойчиво и бързо развиващо се общество на благоденствие и солидарност с водеща роля в света. В тази връзка ИСС приветства Европейската комисия (ЕК) за създаването на политическа програма „Цифрово десетилетие“⁸ до 2030 г.

1.3 ИСС подкрепя позицията човекът и неговите права да бъдат в центъра на дигиталната трансформация. Да се подобри качеството на живот на индивида, като в същото време се защитават правата и личното му пространство и се осигурява неговата киберсигурност. Дигиталната трансформация трябва да бъде средство за подобряване на демокрацията, доброто управление, социалното приобщаване и по-ефективните и ефикасни публични услуги.

1.4 ИСС е категоричен, че управлението на дигиталната трансформация в България трябва да се осъществява в координация на законодателна, изпълнителна и съдебна власт със съдействието и активното участие на работодатели, синдикати, неправителствени организации, граждански сдружения и отделни граждани. ИСС приветства създаването на Съвет по цифровото десетилетие при Министерския съвет, който да изпълнява функции по наблюдение и контрол въз основа на измерими показатели. ИСС отчита като незадоволително представянето на България по отношение на показателите в DESI⁹ (България е на предпоследно място в класацията за 2022).

⁸ Decision (EU) 2022/2481 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 establishing the Digital Decade Policy Programme 2030 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32022D2481&qid=1684241796421>

⁹ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi>

1.5 ИСС констатира пълно съвпадение на Решение 2022/2481 на Европейския парламент и на Съвета от 14 декември 2022 г. със заложените цели в Цифровата трансформация на България за периода 2020 - 2030 г. и същевременно изказва загриженост за темповете на изпълнение, особено в областта на цифровата инфраструктура и киберсигурността.

1.6 ИСС смята, че успешната дигитална трансформация в обществения сектор изисква коренни промени в работните и бизнес процесите, като процесите, базирани на работа с хартиени документи, се преобразуват в процеси на работа с електронни документи в електронна среда. Необходима е коренна промяна в начина на мислене и представяне на работните процеси (пълен реинженеринг), като се отчита дигитализацията на средата, в която живеем.

1.7 ИСС настоява за реално прилагане на принципа за еднократно събиране на данни, съхраняването им в машинно четим отворен формат и многократното им използване, залегнал в Закона за електронното управление, Регламент (ЕС) 2022/868 относно европейската рамка за управление на данните (т.нар. Акт за управление на данните) и Регламент (ЕС) 2023/138 за определянето на списък с конкретни набори от данни с висока стойност и условията и реда за тяхното публикуване и повторно използване и в Административнопроцесуалния кодекс както в държавната администрация, така и в публичния сектор като цяло. Това предполага оптимизация и опростяване на бизнес процесите и подобряване и ускоряване на услугите за граждани и бизнес.

1.8 ИСС е убеден, че за успешната дигитална трансформация на държавната и общинската администрация е необходимо да се доразвие и усъвършенства разработената архитектура на електронното управление. Необходимо е да продължат развитието и поддръжката на информационната и комуникационната инфраструктура на държавната администрация от единен системен оператор с ясно определени функции, прозрачен протокол на работа при запазване на държавната собственост и при осигуряване на ефективен контрол през целия бюджетен цикъл и гарантирано качество на изпълнение и поддръжка.

1.9 ИСС разбира, че дигитализацията на икономиката и обществото може да доведе до различия и задълбочаващо се неравенство между отделните хора,

домакинствата, бизнеса и географските райони, както и между различните държави (дигитално неравенство). ИСС подкрепя политики и мерки за осигуряване на достъп на всички лица и фирми до дигиталните технологии и услуги.

1.10 Според ИСС България съществено изостава в стратегическото планиране и изпълнение в областта на дигитализацията на икономиката. Дигиталната трансформация изисква значителни и целенасочени инвестиции от страна на частния и на публичния сектор.

1.11 ИСС подчертава значението на дигиталните умения и компетенции за повишаване възможностите за адаптация на човешкия капитал към променящите се изисквания на работните места и пазара на труда. Решаваща роля има образователната инфраструктура, която трябва да осигури условия и възможности за придобиването им. ИСС препоръчва на българското правителство да насочи повече усилия към мерки за стимулиране на дигиталната компетентност и дигиталната култура от ранна детска възраст и през целия трудов живот.

1.12 Във връзка с недостига на квалифицирани специалисти, необходими за процеса на дигиталната трансформация, ИСС е силно разтревожен от нивата на емиграция на млади хора и препоръчва незабавно взимане на мерки за създаване на икономически стимули за младите хора да останат в България, осигуряване на висококачествено образование за тях и децата им, достатъчно места в детските градини за всички деца, здравеопазване, съответстващо на световните стандарти, и гаранции за защита на тяхната икономическа активност.

1.13 ИСС настоява да се стимулира процесът на „учене през целия живот“ (LLL).

1.14 Висшето образование следва да отразява световните тенденции, които подпомагат дигиталната трансформация, в т.ч. персонализирано обучение чрез свободен избор на „път през курса“, проектно базирано обучение и повече самостоятелна работа и активност на студентите, интерпретация на данни – от факти към знание. Ролята на преподавателите следва да получи признание и материално стимулиране за подготовка и преквалификация на работната сила в съответствие с изискванията за дигитална трансформация на икономиката и обществото.

1.15 ИСС е притеснен от понижаването на качеството на училищното образование, отпадането на деца от училище¹⁰ и високия дял на функционална неграмотност¹¹ сред завършващите различни степени на училищно образование. Това поражда социално неравенство и маргинализира големи обществени слоеве, които разчитат на социални помощи, вместо на достойно възнаграждение за положен труд. Доказано^{12,13,14} е, че по-високото образование води до по-високи доходи. ИСС настоява за незабавни мерки за обхващане на всички деца от 4 до 16 години (100%) в системата на училищното образование, наказания за родители, които не пускат децата в училище, и осигуряване на еднакво ниво на образование (по международно приети критерии) в цялата училищна мрежа.

1.16 ИСС смята, че за успешна дигитална трансформация е необходимо да бъдат стимулирани учители и ученици, които постигат високи нива на знание независимо от учебното заведение, в което се обучават.

1.17 ИСС е притеснен от относително ниското ниво¹⁵ на развитие на българската наука и научноизследователска и развойна дейност (брой научни публикации, брой патенти, полезни модели). ИСС препоръчва инвестициите в наука, научноизследователска и развойна дейност да се увеличат с насоченост в зависимост от постигнатите резултати.

1.18 ИСС препоръчва улесняване и стимулиране на трансфера на знания, умения и технологии от учебни заведения, БАН, научни и развойни центрове към фирми и производствени предприятия, създаване на съвместни фирми между ВУЗ/БАН и бизнеса.

1.19 ИСС разбира, че в процеса на дигитална трансформация ще отпаднат работни места и на тяхно място ще възникнат множество нови, свързани с навлизането на новите технологии. ИСС насърчава квалификацията и преквалификацията на

¹⁰ <https://data.worldbank.org/indicator/SE.PRM.UNER.MA?locations=BG&view=chart>

¹¹ <https://www.oecd.org/pisa/data/>

¹² THE CAUSAL EFFECT OF EDUCATION ON EARNINGS, https://davidcard.berkeley.edu/papers/causal_educ_earnings.pdf

¹³ Strong link between education and earnings, <https://blogs.worldbank.org/education/strong-link-between-education-and-earnings>

¹⁴ https://en.wikipedia.org/wiki/Educational_attainment_in_the_United_States#cite_note-Educational_attainment_and_median_household_income-26

¹⁵ <https://www.scimagojr.com/countryrank.php>

работници и служители за добиване на необходимите знания и умения за заемане на работни места, разкрити в процеса на дигитална трансформация, със значително по-високо заплащане. ИСС подкрепя политики и мерки за стимулиране на висшите училища, научните организации и икономически субекти за създаване на иновативни spin-off фирми.

1.20 ИСС е обезпокоен от изоставането ни в дигитализацията на българските МСП¹⁶. ИСС подкрепя и настоява за адекватни нови политики и мерки за подкрепа на малките и средните предприятия (МСП) за дигитална и технологична трансформация. В условията на бързи технологични промени и оспорвана конкуренция МСП не разполагат с достатъчен човешки, финансов и технически капацитет, за да продължат да бъдат конкурентоспособни.

1.21 ИСС е обезпокоен от непрекъснатото увеличаване на киберзаплахите на европейско, национално регионално, секторно и фирмено равнище и настоява за инвестиции в реални мерки за киберсигурност и най-вече в подготовката и обучението на човешкия фактор. Необходимо е спешно разработване на нова стратегия за киберсигурност и транспониране на Директива (ЕС) 2022/2555 на Европейския парламент и на Съвета относно мерките за високо общо ниво на киберсигурност в съюза. Изграждането на национална инфраструктура за киберсигурност следва да бъде възприета като непосредствена задача от Министерството на електронното управление. Наложително е въвеждането на реален контрол по изпълнение изискванията на Закона за киберсигурност и Наредбата за минимални изисквания за мрежова информационна сигурност. Борбата с дезинформацията следва да получи съответстваща нормативна уредба.

1.22 ИСС препоръчва да се стимулира използването на предимствата на изкуствения интелект, отчитайки възможността за интензификация във всички сфери на общественно-икономическия живот, като се обръща внимание на ползите, рисковете, заплахите и липсата на конкретна регулация към настоящия момент.

1.23 ИСС насърчава включването на България в консорциуми за европейска цифрова инфраструктура (КЕЦИ) съгласно чл. 14 от решение 2022/2481 на Европейския

¹⁶ <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/ddn-20220826-1>

парламент и на Съвета на Европа¹⁷ чрез създаване на стимули и реална подкрепа при изграждане на необходимата инфраструктура.

2 Общи положения, предизвикателства и стратегически цели

2.1 Общи положения

Становището отразява решението на Европейския парламент относно създаването на политическа програма „Цифрово десетилетие“ до 2030 г.¹⁷

Становището е съобразено с рамката от екологични, социални и управленски фактори (ESG - Environmental, Social and Governance), от целите на ООН за устойчиво развитие¹⁸, която помага на заинтересованите страни да разберат как една организация управлява рискове и възможности, свързани с екологични, социални и управленски критерии.

Изследване на McKinsey Global Institute¹⁹ показва, че в резултат на внедряване на автоматизацията приносът на работните заплати на ниско квалифицираните работници в БВП намалява, заплащането на заетите в сферата на високите технологии расте, растат и печалбите на инвеститорите във високотехнологични компании. Търсенето на висококвалифицирани специалисти расте в световен мащаб и води до увеличаване на емиграцията им от България поради по-високото заплащане и по-добрите социално-икономически условия на живот и труд. Емиграцията на млади хора води до намаляване на приходите за пенсионно и здравно осигуряване, влошава демографската картина и затруднява издръжката на хората в пенсионна възраст и на имащите право на социално подпомагане чрез социални помощи съгласно българското законодателство.

¹⁷ Decision (EU) 2022/2481 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 establishing the Digital Decade Policy Programme 2030 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32022D2481&qid=1684241796421>

¹⁸ Transforming our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development <https://sdgs.un.org/publications/transforming-our-world-2030-agenda-sustainable-development-17981>

¹⁹ The future of wealth and growth hangs in the balance, <https://www.mckinsey.com/mgi/overview/the-future-of-wealth-and-growth-hangs-in-the-balance?stcr=63EE5A079AA74472BF4433DF24D4432E&cid=other-eml-alt-mip-mck&hlkid=9a532046b4ee4709b2513209f20c146d&hctky=11582890&hdpid=02bbcd9-3eab-4b77-93ea-351bfea40f47#balance-sheet>

България изостава в развитието и прехода към Индустрия 4.0, която е следващата фаза в автоматизацията на производствения сектор и се обуславя от:

Свързаност, данни и изчислителна мощност: облачни технологии, интернет на нещата, блокчейн, изкуствен интелект, умни градове, умни датчици.

2.1.1. Анализи и интелект: бизнес анализи (BI), машинно обучение (ML), изкуствен интелект (AI).

2.1.2. Взаимодействие човек-машина: виртуална реалност (VR) и разширена реалност (AR), роботика и автоматизация, автономно управлявани превозни средства.

2.1.3. Усъвършенствано инженерство: адитивно производство (като 3-D печат), възобновяема енергия, нано частици и нано технологии.

2.1.4. В условията на интензивно развитие и внедряване на възобновяеми източници на енергия, заделените средства по Плана за възстановяване и устойчивост и оперативните програми в България следва да се създадат нормативни предпоставки, например облекчени условия за бизнеса за постигане и изпълнение на част от изискванията на Индустрия 5.0²⁰ свързани със зеления и дигитален преход.

2.1.5. За да проспират в четвъртата индустриална революция, компаниите трябва да разполагат с висококвалифицирани работници и постоянно да полагат грижи за повишаване на уменията и знанията им. Преквалификацията на кадрите е неразделна част от Индустрия 4.0 и особено от 5.0. За преодоляване на изоставането ИСС препоръчва на институционално равнище да се набележат и реализират мерки за насърчаване на своевременния преход към Индустрия 5.0²⁰ и за изпреварващо развитие в България на стратегия за преход към Индустрия 6.0²¹.

Според ИСС българските институции следва да се включат активно в транспонирането на регулациите на ЕС²² относно разкриването на алгоритмите, използвани в приложения на изкуствения интелект (AI), и осигуряването на проследимост от човек на процесите на вземане на решения на база AI, както и относно

²⁰ Industry 5.0 https://research-and-innovation.ec.europa.eu/research-area/industrial-research-and-innovation/industry-50_en

²¹ https://www.alliedict.fi/wp-content/uploads/2021/08/Industry-X-White-Paper-3.5.2021_Final.pdf

²² AI Act <https://www.europarl.europa.eu/news/bg/press-room/20230505IPR84904/ai-act-a-step-closer-to-the-first-rules-on-artificial-intelligence>

гарантирането на невъзможност приложения на AI да причинят вреда на отделен човек или на обществото като цяло.

В България съгласно резултатите от индекса DESI се наблюдава трайна тенденция на изоставане по отношение дигиталните умения и използването на цифрови технологии. Изоставането по отношение на цифровата свързаност в слабо развитите региони е предпоставка за задълбочаване на неравенствата между отделните социални слоеве, населени места и икономическите субекти. ИСС счита, че е необходимо увеличаване на публичните и частните инвестиции в цифрова свързаност в слабо развитите региони. До 2030 г. за всеки гражданин, независимо къде се намира на територията на страната, следва да бъде осигурен достъп до гигабитова свързаност.

2.2. Предизвикателства

ИСС смята, че сме изправени пред следните предизвикателства:

- 2.2.1. Застаряващо население, бавна и трудна промяна на мисленето (ментална промяна), свързано с въвеждането на нововъзникващи технологии в дигиталното пространство.
- 2.2.2. Ниска дигитална култура на голяма част от населението.
- 2.2.3. Нормативна уредба, създаваща условия за монополно използване на данни.
- 2.2.4. Недобре синхронизирани и интегрирани проекти и изисквания (по време, процеси, данни, технологии, архитектури), финансирани от държавния бюджет, ПВУ и оперативните програми и липса на ясни процедури за взаимодействие между системните интегратори. Липса на единен системен интегратор, дефиниращ цялостна архитектура и изисквания за електронно управление и дигитална трансформация в България.
- 2.2.5. Значително (повече от 2 години) изоставане в графика за изпълнение на Плана за възстановяване и устойчивост и на оперативните програми.
- 2.2.6. Забавени обществени поръчки в резултат на ниска IT експертиза в администрацията.

2.2.7. Огромен обем от информация, съхранявана на хартиен носител в общинска, областна и централна администрация.

2.2.8. Все по-силно и динамично навлизане на изкуствен интелект в обществено - икономическия и политически живот в света. Липсата на регулация по отношение на ИИ и реалното намаляване на дезинформацията са предпоставка за загуба на национален суверенитет и нарушаване на демократичните устои на страната.

2.2.9. Непрекъснато нарастване на киберзаплахите, атаките и инцидентите, нарушаващи свободите и правата на гражданите и нормалното функциониране на администрацията и бизнеса.

2.2.10. Сериозно е изоставането в развитието на необходимата инфраструктура в държавната администрация. От наличните 125 222 броя персонални компютри в администрацията 47% са доставени преди повече от 5 години и 23% - между три до пет години (т.е. в 47% от персоналните компютри не могат да се инсталират текущи версии на операционните системи). Повече от 30.04% от закупените лицензии (офиспакети и др.) са остарели версии и не се поддържат от производителите, а 46% от всички антивирусни средства са безплатни версии (open source). Посочените данни показват наличието на предизвикателства пред осигуряването на нормално ниво за мрежова и информационна сигурност и предполагат възникване на киберинциденти²³. Наличие на над 17 000 регистъра (голяма част от които на хартия) и тяхното състояние по отношение на актуалност и наличност. Необходимо е спешно решение за реализацията на реална регистрова реформа чрез използване на централизирани модели и системи, последвана от структурна промяна в администрацията.

²³ Отчет за състоянието и годишен план за развитие и обновяване на информационните ресурси в администрацията и информационните ресурси на единната електронна съобщителна мрежа на държавната администрация и за нуждите на националната сигурност
https://egov.government.bg/wps/wcm/connect/egov.government.bg-2818/98f0ba0a-51a2-4169-92e8-5415054636ae/%D0%9E%D0%A2%D0%A7%D0%95%D0%A2-%D0%98-%D0%9F%D0%9B%D0%90%D0%9D-%D0%98%D0%A0_2023.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE.Z18_PPGAHG800P_LV6060GL92MR3OU3-98f0ba0a-51a2-4169-92e8-5415054636ae-oujYPSU

2.2.11. Ниското ниво на автоматизация на процесите в голяма част от МСП ще забави постигането на изискванията на Индустрия 4.0, както и преминаването в обзиримо бъдеще към Индустрия 5.0 и 6.0.

2.3. Стратегически цели, които България трябва да постигне до 2030 г., произтичащи от решение на ЕС 2022/2481 – Политическа програма „Цифрово десетилетие“.

ИСС подкрепя създаването на среда, благоприятстваща иновациите и инвестициите чрез определяне на ясна посока за дигитална трансформация и постигане на изброените цели до 2030 г.:

- Най-малко 80% от хората на възраст 16 - 74 години да притежават поне основни дигитални умения.
- Повишаване дела на високотехнологичните фирми, произвеждащи продукти и услуги с висока добавена стойност.
- Поне 3 български висши училища (университети) в топ 500 на световните класации на университети (QS, Times, и др.).
- Свиване нивото на неграмотност сред населението над 18 години под 3%. Без неграмотни на 10 - годишна възраст.
- Достъп до гигабитова свързаност за всички крайни ползватели и във всички населени места на територията на България.
- 75% от действащите предприятия в страната да ползват поне една от следните технологии:
 - компютърни услуги в облак;
 - големи масиви от данни;
 - изкуствен интелект;
- 90% от МСП да са достигнали минимум основно ниво на цифров интензитет.

- 100% електронизирани ключови публични услуги.
- 100% от гражданите да имат достъп до своето електронно здравно досие.
- 100% от гражданите да имат достъп до сигурни средства за електронна идентификация (eID), признати в ЕС.

3. Политики и мерки

3.1. Политики

ИСС предлага прилагането на следните политики за дигитална трансформация на икономиката и обществото:

3.1.1. Осигуряване на дигитален суверенитет чрез сигурна и достъпна дигитална инфраструктура за:

3.1.1.1. Зачитане на основните права, принципите на правовата държава, демокрацията и стремежите на гражданите в дигиталната среда.

3.1.1.2. Приобщаване, достъпност и намаляване на географското, възрастовото, икономическото и образователното неравенство.

3.1.1.3. Създаване на условия за онлайн участие на всеки гражданин в демократичния живот.

3.1.1.4. Подобряване на качеството на живот чрез намаляване на административната тежест за бизнеса и гражданите чрез осигуряване на 100% електронно достъпни услуги.

3.1.2. Бюджетна политика – целево/проектно финансиране и контрол на поставените цели и постигнати резултати.

3.1.3. Ежегодна актуализация на стратегическите цели и зависимости на България в дигиталната област и предприемане на мерки за разрешаването им. Поддържане на оперативна съвместимост на административните и бизнес информационните системи (АИС) и непрекъснато усъвършенстване на единната архитектура за електронно управление на страната за:

3.1.3.1. Наличност, устойчивост, достъпност и работоспособност на мрежовата и информационна инфраструктура.

3.1.3.2. Наличност на услугите чрез използване капацитета на Държавния хибриден частен облак.

3.1.3.3. Инвестиции в дигитална инфраструктура за осигуряване на свързаност, достъпна за всеки и навсякъде на територията на страната, и преодоляване разделението между географските области.

3.1.4. Стимулиране на политики за вземане на решения и управление на базата на данни, знания и доказани математически модели (Управление, базирано на данни) за:

3.1.4.1. Развитие на центрове за данни и използване на облачни технологии и обработка на големи бази от данни.

3.1.4.2. Въвеждане на информационни системи (CRM, ERP, SCM, CMS, BI и др.) и оптимизационни модели в процеса на взимане на решение и управление на юридическите лица и страната.

3.1.4.3. Използване на изкуствен интелект (AI) в развитието на дейността на фирмите и администрацията.

3.1.4.4. Развитие на високопроизводителни изчисления (HPC) и приложения в индустрията и администрацията.

3.1.4.5. Електронни разплащания и общуване между гражданите, администрацията и бизнеса по електронен път.

3.1.5. Киберсигурност във всичко и за всеки за:

3.1.5.1. Минимизиране на инцидентите в мрежова и информационна сигурност и недопускане на киберкризи.

3.1.5.2. Подобряване и непрекъснато развитие на инфраструктурата за киберсигурност.

3.1.5.3. Непрекъснато обучение на всички в аспект на киберсигурност.

3.1.6. Подкрепа на науката, научноизследователската и развойна дейност и научната общност:

3.1.6.1. Стимулиране на висшите училища за прием на студенти в бакалавърски, магистърски и докторски програми, свързани с дигитална трансформация. Финансиране за създаване на споделени центрове за усвояване на нови технологии между висшите училища, БАН и бизнеса със задължение за обучение на определен брой специалисти и ангажимент за наемане на поне 50% от тях от бизнеса.

3.1.6.2. Стимулиране за висшите училища в сътрудничество с бизнеса за разкриване на курсове и специалности, свързани с изграждане на компетентности в областта на дигиталната трансформация и по-специално: изкуствен интелект (влияние върху пазара на труда), Generative AI, Metaverse (мета вселена), цифрови двойници (Digital twins), квантови компютри, киберсигурност (включително квантова киберсигурност).

3.1.6.3. Преквалификация на кадри за работа с новите технологии (Life Long Learning). Стимулиране на разработката на програми за преквалификация на кадри, които губят работните си места в резултат на автоматизация и дигитализация, за заемане на позиции, изискващи дигитални компетентности и умения.

3.2. Мерки

ИСС смята, че е необходимо приемането на следните мерки:

3.2.1. Концентриране на всички политики и функции, свързани с дигиталната трансформация, в един административен орган. Определяне на единен системен оператор за инфраструктурата на държавната администрация. Преработване на Закона за електронното управление в Закон за цифрова трансформация и електронно управление с добавяне на изисквания, отговорности и задължения на публичната власт и бизнеса.

3.2.2. Актуализиране състава на Съвета по „Цифровото десетилетие“ към Министерския съвет и привличане на социалните партньори за координиране на дейностите на административните органи за постигане на дигитална трансформация на икономиката и управлението на Република България.

3.2.3. Препоръчваме да се възобнови практиката (пример бюджет 2020, 2021) в Закона за държавния бюджет на Република България разходите за е-управление и ИКТ да бъдат отделяни в специално приложение. Считаме, че тази добра практика доказано повишава отчетността на публичните средства, които се залагат за е-управление, и позволява тяхното ясно и прозрачно планиране и разходване. Така ще се избегнат всякакви неясноти и спекулации относно точния размер на средствата от държавния бюджет, които се заделят за тези дейности на годишна база.

3.2.4. Разработване на нова Стратегия за киберсигурност с ясна пътна карта и отговорности. Разработване на правила и процедури за амортизация и снемане от експлоатация на комуникационно информационната техника и лицензионна поддръжка на софтуери, които не съответстват на изискванията за мрежова и информационна сигурност.

3.2.5. Създаване на публично достъпна балансирана система от показатели за мониторинг и управление на постигането на стратегическите цели за дигитална трансформация.

3.2.6. Въвеждане на ръководна длъжност служител дигитална трансформация във всички първостепенни разпоредители с бюджетни средства до 2025 г., за второстепенните - до 2028 г.

3.2.7. Насърчаване използването на електронни вместо хартиени документи в администрацията. Продължаване преобразуването на административните услуги в електронни с разбираем за потребителя интерфейс. Преглед на нормативната уредба с цел отпадане на изискванията за хартиени документи и атрибути, доказващи удостоверения.

3.2.8. Създаване на централна библиотека с дигитални модели на електронните услуги, предоставяни от държавната и общинската администрации. Преглед и синхронизиране на нормативните актове за постигане на дигитална синергия и

трансформация. При оценка на въздействието за всеки нормативен акт следва да се докаже как прилагането му води до намаляване на административната тежест чрез отпадане на ненужни удостоверителни и информационни документи, където е приложимо. Задължително публикуване на всички нормативни актове в пълен текст, включително и на предложенията за изменението им на сайта на парламента.

3.2.9. Завършване на регистровата реформа и преобразуване на всички регистри в електронна форма. Осигуряване на регламентиран електронен достъп от административните информационни системи (АИС) до всички електронни регистри съгласно нормативните актове. Поддържане на данните в електронните регистри на държавната администрация в машинно четим формат чрез налагане и спазване на единна политика от единен системен оператор.

3.2.10. Осигуряване на възможност всяко едно физическо или юридическо лице да получи надежден електронен идентификатор (eID).

3.2.11. Преход към подаване на всякакви данни към централната и местната администрация единствено в машинно четим електронен формат.

3.2.12. Насърчаване и подпомагане въвеждането във висшите училища на курсове по теория на системите и системен анализ, курсове по моделиране и оптимизация на бизнес и работни процеси, на курсове по управление на проекти и програми и др., осигуряващи знания и умения, необходими за управление на дигиталната трансформация. Премахване на бюрократичните пречки за приемане на чуждестранни студенти в български висши училища в специалности, свързани с дигиталната трансформация и Индустрия 4.0/5.0.

3.2.13. Финансиране на обучение на увеличен брой висшисти (бакалаври) годишно в научни специалности, свързани с дигитална трансформация и Индустрия 4.0. (от 2025 г. нататък). Стимулиране подготовката на кадри, способни да разработват, валидират и използват дигитални модели.

3.2.14. Създаване на учебното съдържание в училищата с използване на дигитални технологии за развитие на логическото мислене, аналитични умения и приложения на математиката. Фокус върху: български език, литература и култура (създаване на дигитални библиотеки с литературни, музикални, филмови, театрални,

художествени произведения на български автори), дигитални компетентности и математика. Специализирана подготовка на ученици за заемане на работни места, свързани с дигиталната трансформация.

3.2.15. Финансиране на преквалификацията на значителен брой работници и служители за придобиване на дигитална компетентност.

3.2.16. Стимулиране на наемането на чуждестранни работници и служители с дигитална компетентност чрез улеснено издаване на работни визи.

/п/

Зорница Русинова

ПРЕДСЕДАТЕЛ НА ИКОНОМИЧЕСКИ И СОЦИАЛЕН СЪВЕТ